

NÉPTUDOMÁNYI INTÉZET

VARGYAS LAJOS

A MAGYAR NÉPZENEKUTATÁS

BUDAPEST

1949

A magyar népzene kutatás.

A népzene, anyagának természete szerint a néprajz többi ágától aránylag legkönnyebben elkülöníthető s kutatása is a különleges követelményeknek megfelelően a többi néprajzi szakcsoporttól meglehetősen függetlenül történik.

Nem így van azonban magában a néphagyományban. A népzene is épügy összefonódik a népelet más megnyilvánulásaival, mint az összes többi néprajzi jelenség. A népi dallam csak a tánczenében jelenik meg önállóan, egyébként mindig együtt él szövegével. A változatképződés, a továbbadás és más életmegnyilvánulások alig vizsgálhatók elkülönítve, csak dallamra és szövegre vonatkozólag. A ritmus problémáinál pedig nem is összefonódásról van szó, hanem olyan jelenségről, mely mind a két körbe szervesen beletartozik s mégis egységes fogalom. Ugyanúgy nehezen választható el a hangszerek esetében a tárgyi vonatkozás a szellemi, zenei résztől. A tánc, ünnepi szokások, énekes játékok területén is együtt jelenik meg a zene a néphitnek, dramatikus cselekménynek és a népköltészetnek elemeivel. Ezeknek vizsgálata a tudományok határterületeinek természete szerint mindig megkívánja, hogy túllépjük szakcsoportunk határait és több tudomány-szak felől világítsuk meg a kérdést. Ez azonban nem terjeszti ki az illető tudomány illetékességét az ilyen jelenségek teljes egészére. A népzenei vizsgálat is tehát csak addig terjed, ameddig szempontja zenei és vizsgálandó tárgya zenei anyag. A zenei anyag pedig lehet 1. maga a zene: dallam, ritmus, harmónia; 2. a zenélés eszköze: hangszer, énekhang, ezeknek problémái, a hangszer használata, készítése (ez is zenei képzettséggel vizsgálandó!), az énekkultúra stb.; 3. a zenélő személye és viszonya a zenéhez; a nép zenei tudata, tudása, zenei élete.

Ezeknek a zenei jelenségeknek gyűjtése és vizsgálata jóval később indult meg, mint a többi folklore-kutatás, különösen, ha a mai értelemben vett tudományos gyűjtést vesszük tekintetbe. Ez u. is csak a századforduló idején veszi kezdetét. Ez a késés nagyon érthető, ha arra gondolunk, hogy a kutatás iránt támasztott igények fokról-fokra alakulnak ki: az egyszer megvalósult szempontokhoz mindig újabb követelmények csatlakoznak s így jutunk el lassan a másodkézből kapott, dallamtalan népdalszövegtől a grammofónra felvett sirató-rögtönzésig. A meglepő inkább az, hogy mindjárt az első népdalgűjtés idején felmerült a zenével együtt közölt népdalkiadvány terve is és majdnem meg is valósult. A Tudományos Akadémia 1832. évi felszólítására egy év alatt annyi anyag gyűlt össze, hogy többkötetes kótás kiadvány megjelentetését határozták el. A szép terv anyagi erő hiányában nem vált valóra, a beérkezett anyagot pedig az akadémia 1843-ban a Kisfaludy-Társaságra bízta, de nagygyűlési határozattal figyelmeztette, hogy „ügyeljen a további gyűjtésnél a népdalok zenéjére is”. Mikor ERDÉLYI JÁNOS 1846-ban megjelenteti a két társaság gyűjteményéből összeállított Népdalok és

mondák-at, már ezerre rúg a beküldött dallamok száma. Sajnos, ekkor sem került sor kótás kiadásra, sőt maga a kézirat is elveszett s így ez az első nagy-jelentőségű erőfeszítés nem válhatott tudományos és zenei életünk ható tényezőjévé.

Annál sajnálatosabb ez, minthogy egyes fennmaradt emlékekből kiderült, hogy igen értékes kezdemények merültek ilyen módon feledésbe. Az akadémiai gyűjtés két résztvevőjének ugyanis fennmaradt egy-egy bevezető tanulmánya, melyet gyűjteménye elé írt. Ebből kiderül, hogy ők a későbbi kiadványok szerkesztőivel szemben tisztábban látták a valódi népdal és a műdal közti különbséget s gyűjteményük túlnyomó részben eredeti népdal lehetett. Ezt bizonyítja egyiküknek — MINDSZENTY DÁNIELnek — a Népdalok és mondák-ba felvett nagyszámú szövege, mely minőségénél és mennyiségénél fogva is a kiadvány legjelentékenyebb részét alkotja. UDVARDY JÁNOS, a másik gyűjtő a dallamok zenei rendszerezésére is tesz kísérletet. A sorok szótagszáma alapján akarja rendezni a dallamokat 4—15 szótagú csoportokba, külön osztályokkal a heterometrikus — különböző szótagszámú — strófák számára. BARTÓK 1924-ben megjelent könyvében szintén a szótagszámot teszi meg osztályozása főszempontjának. Nála ez ugyan csak egyik eszköze a közös záróhangra jegyzett dallamok összehasonlításának, emellett a sorzárlatok és más zenei elemek is szerepet játszanak az osztályozásban. UDVARDYNál dallamok ilyen szempontú rendszerezéséről természetesen még nem lehet szó. De kísérletének így is nagy a jelentősége, mert egy valóban jellemző tulajdonságot tesz meg a rendszerezés alapjának, melynek segítségével tag körben ugyan, de mégis rokon típusok kerültek volna egymás mellé. UDVARDY terve hatvan évvel megelőzi az első nagyszabású hasonló rendszerezést, ZAHN német egyházi énekgyűjteményét.

Még jelentősebbé teszi ezt az az indoklás, mellyel a rendszerezés szükséges voltát hangoztatja: «nem mindenütt minden danlót egy nótára danolnak, hanem egy helyen egy, máshol más nótára, úgyhogy az egyenlő mértékű verseknek nótái úgyszólván közösek.» «... az egymértékű különbéle nóták mind egy szakaszba s egy classisba lévén kótázva a véghetetlen különbség, bőség és kiapadhatatlan gazdagság jobban szembetűnnek.» Tehát tisztában van a variánsok kérdéseivel. Ez is arra vall, hogy csakugyan a nép szájáról gyűjtött s az anyagismeret szülte nála a helyes gondolatokat. Az is nevezetes, hogy a zenei osztályozás mellett a szövegek számára külön tartalom-szerinti csoportokat akart felállítani, hogy a két rendszer egymást kiegészítse. (L. Kodály: M. zenei folklore 110 év előtt.)

Sajnos, ezek a termékeny ötletek épűgy nem váltak valóra, mint ahogy maga a zenei gyűjtés sem látott soha napvilágot és a népzene kutatás sokkal alacsonyabb fokról indult meg a későbbi évek folyamán, hogy lassú emelkedéssel csak a századforduló idejére érjen el a korszerű tudomány küszöbéig. Az ötvenes évek kiadványai mintha nem is tudnának semmit a népdalról. MÁTRAY, FÜREDY stb. gyűjteményeiben már a diadalmas «nemesi népdal», a korszak divatos műdala jelenik meg népdal helyett és ez lesz egy félszázadra a kiadványok uralkodó hangja. Népdal csak véletlenül keveredik anyaguk közé. Kivétel csak SZINI KÁROLY-nak 1865-ben megjelent gyűjteménye, melyben 200 dallam közül kb. 130-ról tehető fel, hogy a nép közt is élt, de a népzene valódi mélyrétegéhez ő sem jut el. Az «alj-nép» szájáról nem igen törekednek ezentúl gyűjteni s így természetesen a népdal problémái sem vetődnek fel hosszú időn keresztül. A valódi népi anyaghoz csak a szöveggyűjtők jutnak el. A Kisfaludy-Társaság Népköltési Gyűjtésének nagyjelentőségű szövegkiadványai mégiscsak elérik, hogy tisztázódik a népdal fogalma és sok gyűjtő megismerkedik a valódi népdallal, ezen keresztül pedig

a valódi népi dallamokkal is. Ez a fejlődés juttat egyre több népdalt a század második felének kótás gyűjteményeibe is. BARTALUS hatalmas, hivatalos gyűjteményének kötetében már szórványosan feltűnnek a népzene ősbibb darabjai is, sajnos, fogyatékos feljegyzésben. Ebben a korban a gyűjtés divatos módja az, hogy a szerkesztő nem maga megy a nép közé, hanem másoktól beküldött anyagot rendez és ad ki gyűjteményben. BARTALUS anyaga is részben így gyűlt össze (bár ő maga is gyűjtött s főleg használta a Kisfaludy-Társaság anyagát) s ily módon nem is lehetett valódi ismerete a népzeneiről. Ezért van, hogy a beküldött feljegyzéseket megmásította, ritmusát félreértette, hangnemét — ha eltért a szokásos hangnemektől —, «kijavította» stb. Tehát nemcsak a népdal fogalmának tisztázatlansága, műdal és népdal keveredése teszi ezeket a kiadványokat alkalmatlanná a népzene megismerésére, hanem a bennük előforduló népdalok dallamvonalának, ritmusának megbízhatatlansága is. Csak a gyermekjáték területén sikerült ezektől a hibáktól mentes kiadványt létrehozni: KISS ÁRON 1891-ben megjelent gyűjteménye európai viszonylatban is úttörő és megelőzi a németek nagy összefoglaló gyűjteményét is. (Böhme, Fr.: Kinderlied u. Kinderspiel. 1893.) Viszont a jóval egyszerűbb gyermekjáték-dallam nem jelentett feljegyzési problémát, más részt ebben a műfajban nem is állott a népi stílussal szemben egy népinek vélt nemesi «hagyomány», mint a felnőttek dalaiban. (Sőt az is közrejátszhatott benne, hogy nagyrészt tanítók gyűjtötték, akik közelebb állnak a népelethez, mint az értelmiség általában.)

Ezidőre a népi szövegek gyűjtése már olyan fokra érkezett el, hogy nemcsak a valódi népi anyagnak a helyszínen való gyűjtését és változtatás nélküli pontos feljegyzését kívánják meg, a variánsok egymás mellett való közlésével együtt (amit még Erdélyi kezdetben egyégy olvasztott össze), hanem a tájszólás teljesen hű feltüntetését is. Ennek a követelménynek a lehető legpontosabb megvalósítására kezdi meg VIKÁR BÉLA 1894-ben Európában először népdalok és balladák fonográfra való felvételét. Minthogy ezzel a szövegek dallamai is gépi pontosságú felvételre kerültek s minthogy ekkor a gyűjtők már kifogástalan ősi népi anyagot gyűjtenek, azért Vikár munkájával az egész ország területéről hiteles és nagyértékű zenei anyag gyűlt össze s ezzel sikerült megteremtteni a modern zene-folklore előfeltételeit. Ez a gyűjtés keltett nagy meglepetést az 1900-as párizsi világkiállítás néprajzi kongresszusán s ennek egy része — 35 dallam — jelent meg a Kisfaludy-Társaság népköltési gyűjteményének VI. kötetében, 1905-ben, mint Somogy megye népköltése. Ugyanekkor jelent meg ennek a sorozatnak IV. kötete is a regös dallamok anyagával, melyet SEBESTYÉN GYULA, VIKÁR kezdeménye nyomán szintén fonográffal gyűjtött össze. Mindkét gyűjtés hiánya, hogy egyik gyűjtő sem volt képzett zenész, anyagát egyik sem tudta lejegyezni s ezt másnak kellett később elvégezni a fonográf alapján. (VIKÁRt BARTÓK jegyezte le.) Természetesen, helyszíni feljegyzés híján ez sokszor elég nagy nehézséget okozott, különösen a szöveg tekintetében. Egy harmadik gyűjtőről is meg kell emlékeznünk ebből az időből: SEPRŐDI JÁNOSRÓL, aki már 1901—2-ben közli az Ethnographiában «marossszéki dalgűjteményét». Ő a másik típusát jelenti a népzenei gyűjtőnek: zeneileg képzett, kimondottan népzenei érdeklődésű gyűjtő, aki azonban csak feljegyezt, de fonográfot nem használ. Gyűjteménye megbízható népzenei anyag, de még távolról sem áll a hűségnek és pontosságnak azon a fokán, mint a későbbi fonográf-lejegyzések s ebben a tekintetben VIKÁR gyűjtése vált a fejlődésben jelentősebbé, melyet ő oly hevesen megtámadott. (Sőt VIKÁR kezdeménye nyomán később ő is használta a fonográfot.)

A fonográf-gyűjtés maga azonban még nem jelenti a zenefolklore-tudomány megindulását is. A rendszerezés, a történeti és összehasonlító kutatás és az egyéb

kérdések vizsgálata ezzel még nem indult meg. Sőr maga a gyűjtés sem nevezhető a mai értelemben teljesértékűnek. VIKÁR és SEBESTYÉN csak felvették a dallamot viaszhengerre, de nem kótázták is le egyszersmind. Márpedig az így felvett dallam holt anyag, melyet nem mindenki tud életre kelteni és nem is minden tekintetben lehet. A somogyi gyűjtés is bizonyítja ezt, melynek utólagos lejegyzése nem nyújtja azt a részletekbe menő pontosságot és hitelességet, amelyet a későbbi szakzenész-folkloristák az élő népzene ismeretében kialakítottak. VIKÁR anyaga ezt a formát csak később, BARTÓK lejegyzésében nyerte el. Ebben a formában őrzi ma az anyagot a Néprajzi Múzeum. De még képzett zenész és gyakorlott folklorista utólagos lejegyzése sem pótolja az eredeti lejegyzést, a helyszínen való gyűjtést. A felvétel mindig egyszeri változat, mely esetleg éppen a felvétel izgalma folytán hibás, vagy eltér az általánostól. A ritmust, hangsúlyt a gép gyakran el is torzíttja. Mindezt csak a helyszínen való megfigyelés, pontos feljegyzés és a sok egyes esetből kiválasztott általános alak megörökítése tudja pótolni. Ezért nemcsak a zene-folklore tudományos művelésének megindulását kell 1904-től, BARTÓK és KODÁLY fellépésétől számítanunk, hanem a valódi értelemben vett népzene-gyűjtést is. Viszont a fonográf használatának eszméjét s nagyjértékű, ismeretlen népzene döntő élményét ők is VIKÁR gyűjtésétől kapták.

Kettejük munkájával végre megvalósult az, ami 70 évvel azelőtt, UDVARDY és MINDSZENTY idejében elmaradt: a magyar zenefolklore élére került a különböző nemzetek hasonló kutatásának. Ennek a munkának eredményei egyaránt jelentősek a gyűjtésben magában, annak méreteiben és rendszerességében (A), a feljegyzés pontosságában (B), a tudományos rendszerezés kiépítésében (C) és az eredet kérdéseinek, a kölcsönhatásoknak s általában a filológiai feldolgozásnak eredményeiben (D). Mindezek a kérdések a zenefolklore-munka egy-egy külön feladatkörét jelentik, melyen keresztül megismerhetjük ennek a tudománynak fejlődését, problémáit és eredményeit.

A) Minden néprajzi munka alapja a nagyszabású, részletes anyaggyűjtés. Ennek tökéletes, vagy hiányos volta döntően befolyásolja az összes tudományos problémák megoldását is. Ebben a tekintetben a népzenei gyűjtés messze felülmúlja a néprajz többi ágának eredményét. Nincs még egy ága a néprajznak, mely az ország egész területéről egyenlőképp alapos gyűjtéssel rendelkezne. A magyar néprajzi gyűjtés történetében egyedülálló az a vállalkozás, melyben két ember szinte teljesen egyedül az egész nyelvterület és az egész ország rendszeres felkutatását tűzte ki maga elé s azt nagyrésztben el is végezte. A fennmaradó kisebb-nagyobb foltokat pedig munkatársaival, tanítványaival felkutatatta. A gyűjtés főszempontja természetesen az volt, hogy minél régibb és minél gazdagabb anyagot mentsen meg a tudomány számára. Ezért a gazdag lelőhelynek bizonyuló vidékeket, pl. Csík megyét, vagy a palócok északi csoportjait Nyitrában, Bars megyében alaposabban feldolgozták. KODÁLY figyelme kiterjedt arra is, hogy a nyelvhatár mentén levő területeket végig járja, minthogy ezek a hagyományörzés tekintetében nagyjelentőségűek, másrészt a kölcsönhatások vizsgálatára is alkalmasabbak. Ezt a tervét Pozsony megyétől Rozsnyó környékéig meg is valósította. Ugyanezért keresik fel a határon túl szakadt magyarokat: KODÁLY a bukovinai székelyeket, GARAY a szlavóniai szórványokat, KODÁLY tanítványai, VERESS és BALLA — és az ő példája nyomán DOMOKOS — a moldvai csángókat. A tanítványok és a Múzeum gyűjtése az üres foltokat rendszeres munkával fokozatosan eltüntetett s ha még kutatni való területről beszélünk, az már nem nagyobb vidékek, még csak nem is járások, hanem csak kisebb szigetek, sőt falvak területe. De nemcsak területi szempontból gazdag a gyűjtés, hanem az anyag sokfélesége szerint is. Magától értetődő, hogy a balladákra nagy figyelmet fordítottak a gyűj-

tés folyamán, nemkülönben a régi és új népzenei stílus jellemző darabjaira. De ezenkívül nagy bőségben kerültek elő a zenetörténeti korok különböző emlékei is: kuruc dalok, virágénekek, históriás énekek, XVI—XVIII. századi műzenei emlékek, diákdalok stb. Külön figyelmet fordított KODÁLY az egyházi népének gyűjtésére, melynek anyagában szintén régi korok egyházi, sőt világi énekkincse maradt fenn. Kiterjedt a gyűjtés a koldusénekekre, a szokások, gyermekjátékok dallamaira: a pünkösddőlés, gergelyjárás, betlehemezés, szentiváni ének, lenezés stb. egészen külön kategóriát jelentő zenéjére is, ugyanígy a siratóra, mely az egész népzenei anyagnak legnehezebben hozzáférhető része. Gazdag eredményt hozott a hangszeres zene gyűjtése is: a különféle népi hangszerek ismeretét a primitív havasi kürttől, furulyától a dudáig, vagy a modern hegedűig és a rajtuk játszott népdaloktól, vagy primitív dudamotívumoktól multszázadi verbungosdallamokig, különleges összetételű erdélyi cigányegyüttesekig. Mindez együttvéve arról tanukodik, hogy a gyűjtés mindenre kiterjedt, ami a népzenevel kapcsolatba hozható s a későbbi kutatás nem talált elhanyagolt területeket; mindenütt megkezdett utakon haladhatott tovább, a kérdések részletes kidolgozásáig. Az egyházenészek nagyszabású népének-gyűjtése is csak KODÁLY kezdeményének folytatása. (VOLLY, KERÉNYI, MANGA, HALMOS.) MANGA ünnepi-szokás gyűjtése pedig még területileg is KODÁLY nyitramegyei, menyhei gyűjtésének folytatása 40 esztendő múlva.

A területi és műfaji szemponton kívül meg kell említeni még a nyelvi, nemzeti-ségi szempontot is, melyre szintén kiterjedt a gyűjtés. Bár ez a szempont már túlvisz a magyarság körén, a jelen munka célkitűzésein, mégis meg kell említeni, mert a magyar népzene eredetkérdéseinek megoldása volt ennek a gyűjtésnek legfőbb célja. Ezt a feladatot BARTÓK vállalta magára s a magyarsághoz hasonlóan mindenre kiterjedő gyűjtést folytatott szlovák, rutén, és román területen.

Az anyagnak ilyen hatalmas méretei tették lehetővé a sokágú filológiai munka megindulását, maga a hosszú éveken át folytatott gyűjtőmunka tapasztalata pedig a végsőkéig kifinomította a gyűjtés, a lejegyzés módszereit.

B) A feljegyzés technikája is olyan része a zenefolklorenak, mely a gyűjtés problémái közé tartozik, egyúttal azonban elméleti kérdésekkel is szoros kapcsolatban van. Ezen a területen első és legfontosabb újítás a szabályos ütembe nem szorítható, szabadritmusú, «rubato»-dallamoknak és gazdag díszítésüknek pontos feljegyzése. Ezeket eddig mindig szabályos ütemekbe erőszakolták, a cifrázatokat meg sem kísérelték feljegyezni, s a dallamnak csak vázlatát, mégpedig többnyire csak elrontott vázlatát adták. Az új lejegyzések ezeknek a daloknak szabad ritmusát és minden előadásbeli sajátágát hűen tükrözik a mai kótálás lehetőségeinek határáig.

Ez nem valami külsőség részletezését jelenti, hanem azt, hogy felismerték a dallamok lényeges tulajdonságait s annak visszaadására majdnem gépi pontosságú írásmódot fejlesztettek ki. Ezek a finomságok először BARTÓK máramarosi oláh gyűjteményében jelennek meg (1923) s ezzel az egész nemzetközi irodalom számára mértéket állított fel, olyan mértéket, melyet hosszú ideig s részben ma is csak a magyar közlések értek el. Az első magyar gyűjtemény, mely nyomon követte, a KODÁLYAL közösen kiadott Erdélyi Magyarság 150 régi dallama volt (1923), majd BARTÓK könyve a magyar népdalról (1924). Ezek a dallamközlések, — minthogy a kötetlen ritmusú dallamok szabadon áradó előadását minden kis ritmus- és tempóváltozásában követik ritmikai és metronóm-jellel, már tulajdonképpen nem is dallamot adnak vissza, hanem annak előadásban való megjelenését. A népi dallam ugyanis csak az előadásban él s csak abban ragadható meg. A műzenében megvan a dallam hiteles formája s az előadás apró eltérései

ehhez viszonyíthatók. Itt nincs előzetes kótakép s a dallamnak a tudatban élő valamiféle képe csak a mindig változó előadásban jut kifejezésre. S ha ezt pontosan meg akarjuk rögzíteni, azonnal szemben állunk a versszakról versszakra való változások visszaadásának kérdéseivel, különösen többversszakos balladában. KODÁLY már a következő, nagyszalontai kiadványában (1924) több balladát és más régies előadású darabot összes strófáinak apró eltéréseivel közöl. Ezek főleg ritmusváltozások, de néhol a díszítés, sőt a dallamvonal is eltér. 1927-ben jelenik meg ebben a tekintetben mintaképnek számító közlése, a «Kelemen Kőműves balladája», mely 38 versszaknak minden előadásbeli árnyalatát és pillanatnyi változását feltünteti. Ezzel a közléssel azt is meg akarta mutatni, hogy a régi előadástílusban ezeknek az eltéréseknek milyen nagy művészi jelentősége van. A tartalom és a hangulat változása szerint módosul a ritmus, a díszítés, sőt a dallamvonal is s a dallamnak a tudatban élő képe az érzelm hullámozása szerint egyre új megvilágításba kerül. Ez a közlésmód tehát egy művészi felépített kompozíciót is meg akar örökíteni, amikor egyszersmind a tudománynak is vet fel új szempontokat. Az esztétikai érdeklődésnek a tudománnyal való ilyen elválaszthatatlan egysége a zenefolkloreban kezdettől fogva általános és szerencsés jelenség, mely fejlettségének is nem kis részben alapja.

KODÁLY közlésének különleges értéke abban van, hogy ilyen teljes felvételt egyáltalán el tudott érni gyűjtés közben. A fonográfhenger felvevőterjedelme ugyanis elég csekély. Egy több strófás balladához több hengerre van szükség. Ez azt jelenti, hogy a felvételt többször félbe kell szakítani és hengert kell cserélni. Ilyen körülmények közt igen nehéz gyűjtőfeladat egy hosszú ballada átértelmezését fonográfra venni; még alkalmas előadóra találva is nagy tapintat és gyakorlat kell hozzá.

A fonográfnek ezen a tökéletlenségén segített a gramofón-felvétel bevezetése a népzene-kutatásban. Erre a példát a románok adták, aki, nél a népzene-kutatás magyar hatásra fejlődött ki s jóval BARTÓK román munkássága után indult meg, de aztán sokkal nagyobb anyagi erőt és szervezettséget fektettek bele s előbb tették lehetővé a zenei felvételnek ezt a modern formáját, mint a magyar társadalom. 1937-ben végre a Rádió elhatározta népdalok és népmesék hang-lemézre való felvételét s ezzel a gyűjtés és megörökítés a pontosságának és megörökítésnek legmagasabb fokát érte el. A hanglemez nagy előnye a hang tisztasága, nagy ereje és szinte tökéletes életszerűsége, amellyel nagyobb terjedelmű dal egyfolytában való felvételére is alkalmas. Azonkívül nem kell az éneknek a fonográf tölcsérébe behajolnia, természetes körülmények között folytatható a felvétel. A sokszorosítás lehetősége és a lemezek nagyobb élettartama is nagy előnyt jelent a hamar pusztuló viaszhang- felett. Ezután műzeális célból már csak gramofón-felvételnek van igazi jelentősége. (De még itt is vannak kifogásolható pontok: egy hosszabb ballada például még itt sem vehető fel egy lemezre.)

A felvétel úgy történik, hogy a gyakorlati gyűjtő a helyszíni gyűjtés alkalmával kiválasztja a felvételre alkalmas személyeket, akiknek hangja, előadása és daltudása a legjobban képviseli a falu énektudását. Ezeket felhozzák a fővárosba a felvevő stúdióba s itt a helyszíni gyűjtés alapján, szakértők ellenőrzése mellett veszik fel a dalokat. A kész lemezekből és a matricákból két-két példányt megkap a Néprajzi Múzeum, ahol a dallamok lejegyzése történik.

A felszabadulás után jutott el hozzánk a legtökéletesebb felvevő műszer, a magnétofon: Ez a gramofonnál is alkalmasabb népzenei felvételek céljára. Kivihető a helyszínrre s ott gramofonszerű, tökéletes felvételt ad. Megszakítás nélkül 20 percig (vagy tovább is) működik s így eddig a leghosszabb zenei felvétel érhető el vele. A felvevő drót olcsó, s a felvétel gramofonra átjátszható,

utána pedig a drót «letörölhető» és új felvételre felhasználható. Ilyenformán a felvétel nem kockázatos és azonnali, előkészítetlen gyűjtésre is alkalmas. Egyelőre csak villannyal ellátott helyiségekben használható, de motorral hajtott dinamóval szintén működik s így autóval történő gyűjtés esetén bárhol használható. Nálunk ezideig csak a Néptudományi Intézet alkalmazta néprajzi gyűjtésben. Az 1948. év folyamán több betlehemes játékot vettek fel bukovinai székelyek közt, mégpedig teljes szövegével és összes dallamával együtt, ezenkívül népdal- és egyéb hangfelvételek is készültek.

Természetesen a gyűjtés folyamán még mindig fontos segédeszközt jelent a fonográf: annak alapján választják ki a felvételre kerülő anyagot. Sőt amíg korlátozott anyagi erő áll rendelkezésre s csak válogatott anyag kerül hanglemezre, addig műzeális szempontból is megmarad jelentősége. Még a hallás után való helyszíni feljegyzésnek is megvan a létjogosultsága a gépi megörökítés fejlett módszerei mellett is. A legtökéletesebb gramofón-felvételben is lehet hiba az énekes pillanatnyi megzavarodása miatt, vagy egyéb okokból is, de maga a gépi felvétel tökéletessége és a nyomában kialakult bonyolult lejegyzés is váltott ki ellenhatást, vetett fel új szempontokat, melyek új jelentőséget adtak a gép nélküli gyűjtésnek és a hallás útján való megfigyelésnek.

Az apró részletekbe elmerülő fonográf-lejegyzés egyre olvashatatlanabbá teszi a kótaképet. Másfelől minden lejegyzés egyszeri előadást rögzít meg, annak minden esetleges részletével, pillanatnyi hangulat szerint alakuló formájával. Amennyire szükség van a népi előadás tanulmányozására sok egyes előadás részletező feljegyzésére, annyira érezhetővé vált a kívánság, szabadulni a túlságosan bonyolult kótakép terhéől. Minthogy elértek a részletekbe vesző pontosság határáig s mégis csak egyszeri, talán éppen véletlen formáját sikerült megörökíteni, más útra kellett térni a hitelesség megragadásában. Ez az út a többszöri meghallgatás után való lejegyzés. Ha számtalan különböző alkalommal figyeljük meg a dalt, megismerjük, hogy mi általános és mi esetleges benne, kialakul bennünk is a dallamnak az az ideálképe, mely minden megjelenése mögött ott él az éneklő tudatában. Ez a többszöri meghallgatás más jelenségek megfigyelésére is szükséges. A ritmus változása, szöveggel, hangsúllyal való összefüggése, szöveg és dallam viszonya nem vizsgálható egy-egy fonográf-, vagy hanglemez-felvétel alapján, — már a gépi felvétel esetleges torzítása miatt sem —, de különösen azért, mert mindez csak rendkívül sok eset megfigyelése alapján lehetséges. S ha már a hosszantartó helyszíni gyűjtés szüksége felmerült, sor került azokra a követelményekre is, melyek a gyűjtés körülményeinek egyre részletesebb megörökítéséből nőtt ki. A népdalok egyszeri felvételénél a gyűjtés helyét, idejét, a közlő személyi adatait kellett feltüntetni. Amint kibővült a kutatás a dallam számtalan, különböző személytől származó feljegyzésével, a személyi adatok is más értelmet nyertek. Kik, hányan tudják a dalt, milyen társadalmi rétegben él, milyen alkalomhoz kötve. A strófánkénti eltérések helyett itt a személyenként, korosztályonként való eltérések kerülnek előtérbe. Változik-e a dal, és miért, hogyan, egy személy különböző előadásában, van-e eltérés a különböző személyek előadása közt, egyformán tudják-e öregek, fiatalok, egymástól veszik-e át, változással, vagy anélkül. Ez a változatképződés megfigyelését jelenti a folyó életben, nem pedig az egyes megörögzített változatok alapján. Ilyen módon eljutottunk a zenei jelenségeknek az életben való hosszabb megfigyeléséhez, vagyis a zenei élet tanulmányozásához. Ebbe beletartozik a már felsorolt problémák mellett a zenélés szerepe a társadalomban, a tudatosság az ízlésben, változtatásban, a zenei tudás, a hangszertudás, hangszeres játéktípus. Mindennek társadalmi háttere és élete: pl. hogy alakul meg egy parasztbanda, hogyan tanulják meg a hangszerjátékot és az együttes

előadást stb. Ez a kutatás tehát túlnő az egyszerű néprajzi anyaggyűjtés keretein és a társadalmi vizsgálatok határaival érintkezik. Legcélszerűbb formája egy falu zenei életének részletes leírása, dallamanyagának válogatás nélküli, teljes összegyűjtésével együtt. Az ilyen kutatás követelményét KODÁLY állította fel A magyar népzene előszavában, 1937-ben. Az egyszeri, gyűjtőcélú feljegyzéstől a problémák fent leírt kapcsolódása útján jutott el a falumonográfiáig. Ezt a feladatot (KERÉNYI GYÖRGY korábbi vázlata után) VARGYAS LAJOS és JÁRDÁNYI PÁL tanulmányai dolgozták ki.

Másik lehetséges eljárás egy-egy problémakört vizsgálni az egész országban, vagy legalább is több területen külön-külön, pl. ritmikai kérdéseket, vagy a hangszeres problémákat.

C) Az összegyűjtött anyag rendszerbefoglalása szintén olyan feladat, mely tudományos jelentőséggel bír és tudományos kérdéseket vet fel. Egyrészt az anyag áttekinthetősége függ tőle, vagyis használhatósága, másrészt a jó rendszerezés az anyag tulajdonságairól ad egyszersmind világos képet. (A dolog úgy is fordítható, hogy az anyag tulajdonságainak ismerete alapján adhatunk csak helyes rendszerezést.)

Dallamok összehasonlítása legcélszerűbben úgy történik — legalább is kelet-európai népzeneben —, hogy közös záróhangra transzponáljuk a dalokat. Így összehasonlíthatóvá válik a dallamvonal, hangnem, hangkészlet stb. A magyar zenefolklorban a közös záróhang a g^1 , mert így a dalok túlnyomó többsége könnyen elhelyezhető a vonalrendszeren. Az így leírt dalokat a fő zenei meghatározók szerint csoportosítjuk. Legfontosabb ezek közül a sorok záróhangjai, a sorok szótagszáma, a hangnem, a hangterjedelem, ritmus, a versszakfelépítés (a sorok zenei tartalma szerint) stb. A rendszer alapelvét ILMARI KROHNTól vették át s magyar anyagra először az Erdélyi Magyarság-ban és BARTÓK magyar népdal-könyvében alkalmazták.

Az Erdélyi Magyarság-ban a záróhang az alapja a rendezésnek. A főcezura szerint haladó sorrendbe vannak leírva a dalok (ez a négy soros daloknál a második sor záróhangja): az 1., 2., 3. stb. fokon megálló dalok egy csoportban, azon belül pedig további osztályozás az első és harmadik sor zárólata szerint. (Emellett a szótagszámról, hangterjedelemtől, formai felépítésről külön kimutatás van a könyv végén.) Így a hasonló dallamvonalú változatok nagyrészt egymásmellé kerülnek, másrészt a keresett dallam azonnal megtalálható a rendszerben. Ezen felül nem volt célja ennek a gyűjteménynek stíluscsoportokat is megkülönböztetni. Ezt viszont BARTÓK könyve valósította meg, azért itt más rendszerezési elveket találunk. BARTÓK kiemeli a dallamok tömegéből a két könnyen elválasztható réteget, a régi és új stílus dallamait, a fennmaradó részt pedig néhány szintén megkülönböztethető stílus-csoportba osztja s csak ezeken belül érvényesíti a fenti rendszerezést, de itt is a szótagszámnak adja az elsőséget s a közös szótagszámú csoportokon belül rendező záróhangok szerint. Mind a két módszernél maradnak ki változatok a közös csoportból. Egy dallamnak lehetnek különböző szótagszámú távoli variánsai is s ugyanez áll a záróhangokra is. A szótagszám szerint könnyebb eligazodni a kialakult stílusok jellemző darabjai közt. A sorzárók a különlegesebb típusokról, táncdallamokról adnak jobb áttekintést, különösen a régi dallamok közt. Mind a két rendszerezés mellett még külön is át kell vizsgálni figyelmesen az egész anyagot, hogy minden variáns közös csoportba kerüljön.

A filológiai munka új eredményei az osztályozásnak is új szempontokat szolgáltatnak. BARTÓK még túlnyomó részben négy sorosnak fogja fel a magyar dallamokat. Sok dalról kitűnt azóta, hogy hatsoros középkori, vagy Balassi-formák utódai; 7, 6, 7, 6 szótagú, heterometrikusnak vélt versszakról, hogy

kétsoros kolomejka stb. Ilyen formákkal is kell tehát számolnunk az osztályozásnál.

Különösen ki van téve a módosulásnak a stíluscsoport szerint való osztályozás. Amióta rokonnépeink kvintváltó — kétrendszerben járó — dallamait megismertük, sok dallamunkat oszthattuk be a régi stílusúak közé, melyek eddig a vegyes csoportba kerültek. Ugyanez a helyzet a kolomejka-ritmusú kanasztánc-dallamok egy részével is. Még nagyobb változást okozott szemléletünkben a keleti ötfokúság záróhangbeli szabadságának megismerése. Keleten az ötfokú skála bármelyik fokán gyakori a dallam befejezése, nálunk eddigi tudásunk szerint csak a *la*-n. (g-bcd-f rendszerben g-n.) Néhány biztos dallamegyezés alapján kiderült, hogy más végződés is előfordul dallamaink között, de ha ezekben már nem tiszta az ötfokúság, annyira eltérnek a mi általános pentaton-dallamainktól, hogy nem igen lehet felismerni ötfokú jellegüket és dur, frig, plagális stb. dallamoknak látszanak. Felmerül a gondolat, hogy talán nem is a közös záróhang szerint kellene leírni a dallamokat, hanem a közös *do* szerint. (Így derül ki például a szabályos eltérés a la_1 -sol $_1$ záróhangú dalok közt, egy variáns-csoporton belül.) S ha ez a magyar anyagban már nem is kivihető a meggyökeresedett régi rendszer miatt s a dallamok nagy részére nézve nem is célszerű, de keleti, tiszta ötfokú, változatos záróhangú dallamokra nézve egyedül használható. Így a skála megfelelő hangjai minden dalban egybeesnének. A régi magyar dallamokat is kell állandóan a *do*-hoz viszonyítva vizsgálnunk, mert így fedezhetjük fel esetleg lappangó ötfokúságukat, vagy keleti variánsaikat.

Mindaddig, amíg az eredetkutató munka a dalok túlnyomó részére lezárva nincs, addig a rendszerezésben ilyen szempont-változásokra mindig el lehetünk készülve.

D) A filológiai feldolgozás legfontosabb része eredetkutatás. Ez vonatkozik a történeti anyaggal való egyezésekre, a szomszéd népek közti egyezésekre és a keleti rokonnépekre. Emellett vannak elméleti zenei problémákra vonatkozó eredmények is.

A történeti összefüggések feltárására KODÁLY mutatott példát s máig ő az irányítója az ilyen kutatásoknak. Úttörő tanulmányai az Árgirus nótája, A hitetlen férj és a Két koldusének forrása. Mindhárom külön-külön területen vet fel problémákat és mutat rá olyan távlatokra, melyekből tanítványainak egész életműve fejlődött ki, s egy-egy új tudományág. Az Árgirus az asszimmetrikus 12-ös recitáló énekmodjával Tinódi ritmus-kérdéseibe világít bele. Ez vált kiinduló pontjává SZABOLCSI BENCE Tinódi-kutatásának és a teljes Tinódi-kiadásnak. Az Árgirusnak, egy XVI. századi széphistóriának felbukkanása a mai népdalok közt, a Hitetlen férj-ben kimutatott XVI. századi ének és ritmusfajta egy ma élő balladában — az ú. n. pentapodák fajtái — a régi műzenével való kapcsolatokra irányították rá a figyelmet. SZABOLCSI ennek nyomán dolgozza fel a XVI. század magyar históriás énekét, a pentapodák fajtáit pedig az egész régi magyar énekkincsből összeállítja. A harmadik dolgozat a ponyvanyomtatványok és a régi egyházi énekkönyvek anyagára hívja fel a figyelmet, melyből a mai egyházi népének, a koldusének, de sokszor a világi népdal is sokmindent fenntartott. Az ő kezdeményére fognak hozzá egyrészt a mai népének összegyűjtéséhez is, másrészt a régi egyházi énekkincs kiadásához és feldolgozásához. Egyáltalán a régi műzene sok népi változatának problémáiból kiindulva jut el a magyar zenetörténet problémáinak kidolgoztatásához is. «Néprajz és zenetörténet» c. előadásában (1934) mutat rá a két tudomány szoros összefüggésére. A népzene a zenetörténeti emlékeknek a lesüllyedt elemek felismerését köszönheti. A zenetörténet ennél sokkal többet. A nép közt fennmaradt dallam élő formája ad módot arra, hogy a régi kótás feljegyzések vázlatos, pontat-

lan formáját kiegészítsük. Azokból ugyanis alig lehet egy dallam valódi formáját megismerni. Riumust, díszítést nem jelölnek, sokszor még a hangmagasság is hibás, sőt a hangnemet sem lehet megállapítani, csak úgy ahogy a dallamvonalat. Ez csak arra szolgál, hogy felismerjük benne egyik-másik nép közt élő dallamunkat s ez aztán életet visz a holt vázlatba.

KODÁLY kezdeménye nyomán és állandó ösztönzésére nagyszerű lendületet vesz a zenetörténeti kutatás. SZABOLCSI feldolgozza az egész magyar zenetörténetet, s kiadja a XVI. század világi énekanyagát, SZTANKÓ BÉLA néhány XVII. századi táncfeljegyzést, BARTHA DÉNES pedig a XVIII. századi kéziratokban lappangó énekanyagát. Ez a nagy jelentőségű kiadvány a kollégiumi melodiáriumok dallamait adja ki s variánsai közt feldolgozza a múlt század két nagy kéziratos gyűjteményét is: PÁLÓCZI HORVÁTH ADÁMÉ és TÓTH ISTVÁN: Áriák és dalok-ját. Ezek a rendszeres népdalgyűjtés előfutárjai: műkedvelők saját használatra szánt feljegyzései a saját énektudásukról, bennük sok népdal, vagy ahhoz közelálló típus maradt fenn a korabeli műzene darabjai között.

BARTHA DÉNES is a népzeneben használatos elvek szerint rendezi anyagát a könnyebb összehasonlítás kedvéért.

A két területnek összefüggését azonban mindmáig KODÁLY tudja legjobban áttekinteni. Gazdag eredményei a Magyar Népzene-tanulmány «műzenei»-fejezetében vannak összefoglalva.

A szomszéd népekkel való összehasonlítást viszont BARTÓK végezte el. Az ő hatalmas arányú oláh, rutén gyűjtése teljesen ismeretlen területet tárt fel, a tót pedig régi kiadványokhoz új, teljes gyűjtést és modern kutatást csatol. Egymásután látnak napvilágot az oláh népzeneire vonatkozó nagy jelentőségű kiadványai: 1913-ban a bihari, 1923-ban a máramarosi, 1935-ben pedig a karácsonyi énekek — kolindák — teljes anyaga. Ugyanebben az évben jelenik meg a kölcsönhatások részletes összefoglalása is (Népzene és a szomszéd népek népzeneje). Ezen kívül mind a magyar, mind az oláh kiadványai rengeteg összehasonlító jegyzetet, utalást tartalmaznak, melyek a kutatók számára nélkülözhetetlenek. (Néhány újabb dallam-összefüggés található ezenkívül még VARGYAS LAJOSnak Román-magyar kapcsolatok a népzeneben c. tanulmányában.)

Nem tudjuk, halála megakadályozta-e régi tervének megvalósításában, hogy az egész román és szlovák népzeneről összefoglaló művet írjon, a teljes gyűjtemény kiadásával. Különösen az utóbbi fontos, mert erről a Zenei Lexikon kis cikkén és összehasonlító tanulmányán kívül nem ad képet, míg a román anyag több részlete tanulmányokkal együtt megjelent s a teljes anyag litografált másolata is egy-egy példányban megvan KODÁLY és a Néprajzi Múzeum tulajdonában. Sajnos, az ő munkájának eddig nem akadt folytatója, mint KODÁLY történeti kutatásainak. A nyelvtudás hiánya és a gyűjtéstől való húzódozás lehet a magyarázata ennek a sajnálatos jelenségnek. BARTÓK munkáját csak KODÁLY támogatta kisebb nyitramegyei szlovák és bukovinai román gyűjtéssel, nagyobb részt azonban inkább a magyar népzenevel és a történeti emlékekkel összekötő szálak felderítésével. BARTÓKON kívül még ma is ő az egyetlen szakértője ennek a kérdésnek, annál is inkább, mivel BARTÓK gyűjteményét annak idején áttanulmányozta s a problémákat közösen megvitatták.

Az összehasonlító munkából kiderült, hogy a magyar népzene egy jelentős — idegen jellegű — rétege a szlovák anyaggal mutat kapcsolatot, de valószínűleg nem a népi kölcsönhatás eredményeképpen, hanem régi műzenei kölcsönzéseknek leszivárgása folytán. Az új magyar népzene viszont a szlovák, morva, rutén és vend népzene volt mindent elárasztó hatással. A románokkal a régi stílus kapcsolatai fűznek össze. Egyes mezősegi román területek teljesen a régi magyar szöveges- és

tánczene hatása alá kerültek és innen más területre is szivárgott át magyar eredetű dallam. Különösen a táncdarabok nagy jelentőségűek, mert a régi, ma már jórészt ismeretlen magyar tánczenének nem egy darabja lappanghat közöttük. A magyar néprajz területén nem ismeretlen jelenség, hogy a nemzetiségek olyan régiségeket őriznek meg, melyek valaha a magyarság tulajdonában voltak, de a változó divat kiszorította, míg a konzervatívabb átvétők mai napig megőrizték. Ilyen jelenség lehet talán még egynémely tiszta ötfokú dallam a máramarosi román énekkincsben, melyek a keletiekhez hasonlóan a skála különböző fokán állnak meg. Vagy ezek is közvetlenül keleti eredetűek más, a magyar típusoktól eltérő ötfokú dallamokkal együtt, melyek a románság közt mindenütt felbukkannak? Ennek a kérdésnek eldöntése még a jövő kutatás feladata, de mind magyar szempontból, mind román, vagy általános összehasonlító szempontból nagy jelentőségű.

A szomszéd népekkel való összehasonlításból kiderült a régi népi stílus teljes eredetisége Európában. Ezért fordult az érdeklődés a keleti rokonnépek zenéje felé. Ezen a területen ismét KODÁLYÉ a vezetős szerep, mellette SZABOLCSI BENCE kutatásai jelentősek az ötfokúság elterjedésére vonatkozólag. KODÁLY a rokonnépek zenei gyűjteményeit a magyarral összehasonlítva, számos párhuzamot mutatott ki a cseremis, csuvas, nogáj tatár, baskir és a magyar dallamok közt. Különösen a két török kultúrájú volgai nép, a cseremis és a csuvas mutat sok egyezést a magyarral. De a dallamegyezéseken felül az egész kvintváltó-ötfokú stílusról is bebizonyult, hogy török-tatár eredetű a magyarban, mint azt már BARTÓK sejteti könyvében, három között cseremis példával kapcsolatban. Ez a stílus egész Euráziában elterjedt, sőt Észak-Amerikában is feltalálható s kisugárzó központja a török-mongol népek területe. Emellett más keleti típusok is találhatók a magyarban: recitáló zsolnár-típus, egyoktáv terjedelmű, feszes ritmusú táncdallamok stb.

A finnugorsággal való kapcsolatok ezidő szerint még nem mutathatók ki. SZABOLCSI megpróbálta a magyar siratót a vogul-osztyák hősénekek egy csoportjával egyeztetni, de ez még nem látszik véglegesnek. Komoly nyomok mutatnak arra, hogy ez a dallamfajta is a török ötfokúságba vonható bele.

Újabb, még nem köztölt vizsgálatok a kvartoló csuvas dallamok és egyes magyar dalok közt is mutatnak ki rokonságot. Talán a siratót és az említett vogul-osztyák dallamokat is sikerül új megvilágításba helyezni ennek alapján. Úgy látszik továbbá, hogy az új magyar dallamok közt gyakori plagálistákban is az ötfokúságnak sol és mi végű hangnemei élnek tovább. Ez pedig arra vallana, hogy az effajta ötfokúság a régi dallamok közt is nagyszámban lehetett képviselve. A további kutatás még ezen a területen is szolgálhat meglepetésekkel.

Ezek a kérdések átvezetnek azokhoz az elméleti problémákhoz, melyek az ötfokúság és a hétfokú rendszerek kialakulására vonatkoznak. Ezeket szintén a keleti anyag megismerése és a magyar anyaggal való összehasonlítása vetette fel. KODÁLY állított össze — egyelőre publikálatlanul — fejlődési sort párhangnyi primitív keleti dallamok, magyar gyermekjátékdalok, recitáló zsolnár-típusok változataiból, mely arra mutat, hogy a kezdetleges hangismétlésekből először — legalább is bizonyos területen — ötfokú fordulatok alakulnak ki, ebből később teljes ötfokú hangrendszer fejlődik. Keleti ötfokú variánsal bíró dallamaink pedig, melyekben a pentatónia helyett már hétfokú rendszereket találunk, a hétfokú skálák kialakulásának útját világítják meg. Az a rendkívül gazdag sokféleség, mely a magyar népdalban hangnemi tekintetben mutatkozik, azok a példák, melyek egy ismert hangnembe sem sorolhatók, — az ú. n. «egyházi-hangnemekbe» sem —, talán mind az ötfokúság továbbfejlesztésének emlékei. A penta-

tónia hiányzó fokainak felhasználásával számtalan új hangnem jöhet létre, melyekből az egyes dalok a legkülönbözőbb kombinációkat alakíthatják ki s ezekből a legtermészetesebbek általánossá válnak. Az utóbbiakból vonják el a skálarendszerek fogalmát, mint az egyházi hangnemekét a gregorián-énekből, ahol szintén fordulnak elő olyan dallamok, melyek egy hangnembe sem szoríthatók bele. S a gregoriánének gyökere szintén a keleti ötfokúságban van.

Látjuk ezekből, hogy a magyar kutatás olyan kérdésekhez jutott el magyar, keleti és keleteurópai népzeneik alapján, melyek már egyetemes jelentőségűek lehetnek. A kutatás ezen a téren azonban még csak az első tapogatózásokat teszi.

Ha már most a jelen szempontjából tekintjük át azokat a szálakat, melyeket az előzőekben történeti egymásutánban végigkísértünk, rámutathatunk a legközelebbi teendőkre is.

A magyar anyag további gyűjtése természetesen elsőrendű feladat. Azonban ennek már csak az a két módja időszerű, melyet fentebb említettünk: a grammofón-felvétel és a részletes falufeldolgozás. Különösen sürgős egyes kihalt dallamfajták minél nagyobb számban való felvétele: siratók, szertartásokhoz kötött dallamok, mint pl. a szentiván-ének, munkadalok stb. és általában a régi stílus dallamai, a régi előadóstílus még megmenthető emlékei. Ezért szükséges, hogy a Rádió és Néprajzi Múzeum hangfelfvételei hamarosan újra meginduljanak. Szükséges továbbá az egyházi népének és a koldusének nagyarányú gyűjtése is, mert ezen a téren még az eddigi anyag nem kielégítő. Tanult énekes és fonetikailag képzett gyűjtőre vár az énekkultúra tanulmányozása is, különösen, ahol még a régi énekstílus életben van. A paraszti hangszerjáték és a hagyományban benne élő cigányok előadásmódja és a hangszerrel összefüggő más problémák is csak szórványosan vannak feldolgozva. (L. DINCSEK tanulmányát két csiki hangszeréről.) Több falumonográfiára is szükség van, különösen a hagyományban gazdagabb területekről. Az eddigi két dolgozat elszakított területről való, szükséges volna most az anyaország területéről is, főleg Dunántúlról és a Tiszántúl északkeleti feléről: Szatmár, Szabolcs kis falvaiból. Érdekes volna egy tanyás város tanulmányozása is; ha egy ember munkájával nem is dolgozható fel, de kutatócsoport számára hálás feladat volna.

Az anyag rendezése és publikálása terén legnagyobb tennivalónk az akadémiai nagy kiadvány, a teljes magyar népdalkincs megjelentetése. Ez nem az előmunkálatokon múlik, hanem az anyagiakon. 1833 óta egészen 1946-ig hiába vártuk az Akadémia egyetemes népdalkiadványát, hiába szerzett közben a magyar népzene tudomány világviszonylatban is vezető helyet magának. Nem érhetjük be az eddig közzétett anyaggal, még ha jelentős részét teszi is a magyar népzene-nek, mert az új kiadvány nemcsak ismeretlen anyagot jelentene, hanem az új tudományos szempontok és eredmények érvényesítését is, tehát nagy lépéssel vinné előbbre a népzene ügyét.

Az összehasonlító és történeti feldolgozás ma érvényes összefoglalása s egyúttal az egész népzene kutatás keresztmetszete KODÁLY: A magyar népzene c. tanulmánya. (A Magyarság néprajza IV. kötetében, de külön is megjelent. 2. kiadása jelentős új eredményeket közöl keleti összehasonlítás tekintetében.) A további tennivalók történeti viszonylatban: a katolikus és protestáns énekkincs teljes kiadása a XVI. századtól a XVIII-ig zeneileg rendezett, kritikai kiadásban, ugyanez a XVII. századi világi zenére és a XIX. századi népies műdalra vonatkozólag. (Szerzők és megjelenési évek szerint tisztázott teljes kiadást ez utóbbinál.) Enélkül rendszeres összehasonlító munka nem képzelhető el.

A szomszéd népek közt még sok gyűjtésre volna szükség. Erdély déli vármegyéi, a magyarság közé ékelt tótok zenéje, még a Pest környékieké is — szer-

bek, cigányok zenéje alig ismeretes, nincs tehát anyagunk az összehasonlításra sem. A nyugati énekkincssel való összevetés különösen ballada- és szertartásos dalok, egyházi népének tekintetében hozhat érdekes eredményeket. Legnagyobb feladatunk azonban a rokonnépek zenéjével való összehasonlítás. Mindaddig, amíg mi magunk nem gyűjthetünk oroszországi területeken, addig legalább azt kellene lehetővé tenni, hogy az ott megjelenő kiadványok eljussanak a magyar népzene-kutatók kezébe. De elkerülhetetlen feladatunk, hogy legalább is a volgai török-finn népek közt, a vogulok, osztyákok és a belsőázsiai török népek közt alapos gyűjtést ne végeztessünk. Mindazoknak az elméleti problémáknak megoldása, melyeket az előzőekben vázoltunk, csak nagyarányú összehasonlító anyag segítségével képzelhető el. Zenefolklorunk túlnőtt a hazai feladatok keretein. Ha nem is tekintünk most a balkáni, bolgár vagy regáti román problémák megoldására, melyekben szintén döntő szavunk lehet, csak szigorúan a magyarságot érintő kérdéseket vesszük tekintetbe s a velük kapcsolatos elméleti tanulságokat, akkor is azt látjuk, hogy messze az országhatáron túlnyúló kutatások várnak zene-folkloristáinkra. Ezeknek lehetővé tétele viszont kulturális intézményeink feladata.

A MAGYAR NÉPZENEKUTATÁS IRODALMA.

- ALBERT ISTVÁN, Halotti szokások a baranyai Hegyhát vidékén. Ethn. 1901, 25. 1. sirató ének pontatlan feljegyzése.
- ATOVICH FERENC Zoborvidéki Szent-Iváni szokások. Ethn. 1900, 220. Néhány ünnepi szokás éneke rossz lejegyzésben.
- BALÁSY DÉNES, Régi székely nóták és táncok. Ethn. 1910, 42, 172, 296. 14 dal. Túlnyomórészt népi dallam, használható régi feljegyzésben.
- BÁLINT SÁNDOR, Szeged népe. Szeged, 1933. 60 dallam, gyenge lejegyzés.
- BALLA PÉTER, Népzenei gyűjtés a bukovinai magyar falvakban. Ethn. 1935, 126. 26 dallam.
- BALLA PÉTER, Moldvai gyűjtés. Szegedi Kis Kalendárium. 1936. 12 dallam.
- BALLA PÉTER A magyar népdal kis tükre. Bp. é. n. 67 d. Népszerűsítő kiadvány, közölt dallamokból kiválogatva.
- BÁRDOS LAJOS, 101 magyar népdal. Szerk. — Bp., 1929. Részben közölt, részben először megjelent anyag, pedagógiai okokból helyenként lényegtelen változtatásokkal (szöveg, díszítés tekintetében), egyébként hiteles. Ugyanez érvényes a 102—107 magyar népdal többi füzetére is.
- BÁRDOS LAJOS, Magyar karácsonyi dalok a XVIII. századból. Zenei Szemle, 1929. Történeti anyag mai betlehemes dalok változataival.
- BARTALUS ISTVÁN, Magyar népdalok. Egyetemes gyűjtemény. I—VII. Bp., 1873—1896. 800 dallam, kb. fele népi, vagy a nép közt is ismeretes. Elrontott formában, elavult lejegyzésben közölve.
- BARTHA DÉNES, A XVIII. század magyar dallamai. 1770—1800. Bp., 1935. 215 dal. Zeneileg rendezett történeti kiadvány, köztük mai népdalok variánsai is.
- N. BARTHA KÁROLY, A szatmárcsekei bábtáncoltató Betlehem. Ethn. 1933. 117. 9 dal.
- N. BARTHA KÁROLY, Magyar néphagyományok. Debrecen, 1931. Szokások dal-lamaival.
- BARTÓK BÉLA, Székely balladák. Ethn. 1908, 43, 105. 21 dal.
- BARTÓK BÉLA, Dunántúli balladák. Ethn. 1909, 301. 8 dal.
- BARTÓK BÉLA, A magyar nép hangszerei. Ethn. 1911, 305. 1912, 110. 13 dal. (Kanász kürt és duda leírása és dallamai.)
- BARTÓK BÉLA, A hangszeres zene folklora Magyarországon. Zeneközlöny, 1911—12. 18 dal.
- BARTÓK BÉLA—KODÁLY ZOLTÁN, Az új egyetemes népdalgyűjtemény tervezete. Ethn. 1913, 313.

- BARTÓK BÉLA, Primitív népi hangszerek Magyarországon. Zenei Szemle, 1917. 2. dal.
- BARTÓK BÉLA, Die Melodien der magyarischen Soldatenlieder. Historisches konzert am 18. Jänner, 1918. Wien, 1918. 8 dallam.
- BARTÓK BÉLA, Ungarische Bauernmusik. Musikblätter des Anbruch. Wien, 1920.
- BARTÓK BÉLA, La musique populaire hongroise. La Revue Musicale. 1920.
- BARTÓK BÉLA—KODÁLY ZOLTÁN, Erdélyi magyarság. Népdalok. Bp., 1923. 150 dallam. (Francia, angol, német bevezetéssel is megjelent.) Zeneileg rendszerezett kiadvány. (Idézte: Sz. Nd.)
- BARTÓK BÉLA, A magyar népdal. Bp., 1924. 320 dal. Tanulmány és rendszerezett anyag.
- BARTÓK BÉLA, Das ungarische Volkslied. Ungarische Bibliothek. 1. Reihe. 11. Berlin, 1925. (Az előbbi német fordítása, a dalszövegek magyarul és németül is.)
- BARTÓK BÉLA, The folksong of Hungary. Pro Musica. New York, 1928.
- BARTÓK BÉLA, Zenefolklore-kutatók Magyarországon. Zenei Szemle, 1929.
- BARTÓK BÉLA, Magyarországi népzenei kutatások. Ethn. 1929, 3. 10 dallam.
- BARTÓK BÉLA, Hungarian Folk Music. London, 1931. (A magyar népdal angol fordítása. A szövegek angolul is.)
- BARTÓK BÉLA, Cigányzene? Magyar zene? Ethn. 1931, 49. 1. 5 dal.
- BARTÓK BÉLA, Ueber die Herausgabe ungarischer Volkslieder. Ung. Jahrb. XI, 3. Berlin, 1931. (Az előbbi németül.)
- BARTÓK BÉLA, Hungarian peasant music. The Musical Quarterly. XIX, 3. New York, 1933. (Hungarian Folk Music, rövidítve.)
- BARTÓK BÉLA, Neue Ergebnisse der Volksliedforschung in Ungarn. Anbruch, 1932.
- BARTÓK BÉLA, Ungarische Volksmusik. Schweizerische Sängerszeitung. Bern, 1933, 5. dal.
- BARTÓK BÉLA, Népzene és a szomszéd népek népzeneje. Bp., 1934. Népszerű Zenefüzetek. 3. sz. 127 dal.
- BARTÓK BÉLA, Die Volksmusik der Magyaren und der benachbarten Völker. Ung. Jahrbuch XV, 2—3. Berlin, 1935. (Az előbbi német fordítása.)
- BARTÓK BÉLA, Miért, hogyan gyűjtünk népzene? Bp., 1936.
- BARTÓK BÉLA, La musique populaire des Hongrois et des peuples voisins. AECO, 1937. II. (Népzene stb. francia fordítása.)
- BARTÓK BÉLA, A régi magyar népzeneről. Ethn. 1942, 173.
- BÁNHIDI JÓZSEF, Egy gúnydal. Ethn. 1902, 229. Kétes, gyenge lejegyzés.
- BÉRECZKY SÁNDOR—(SZÖLLÖSY ANDRÁS), A mi dalaink. Kolozsvár, 1936. Szerk. BÉRECZKY S. A 7. kiadást átdolgozta, bővítette és jegyzetekkel ellátta SZÖLLÖSY A. Utóbbiban 230 dallam.
- BERZE NAGY JÁNOS, Baranyai magyar néphagyományok. I—III. Pécs, 1940. 640 dal. Hiteles anyag rossz lejegyzésben, zeneileg rendezve.
- BORSOVAY BÉLA, Rózsika. Népballada. Ethn. 1917, 75. kétes.
- CSIKY JÁNOS, Népzenei feljegyzések a XVI. századból. Ethn. 1901, 118. (Elavult történeti anyagközlés.)
- CSIKY JÁNOS, Népzene és régi emlékeiről. Ethn. 1905, 44. 2 dal. Elavult.
- DÉGH LINDA, Betlehemjárás Pircsen. Ethn. 1937, 255. 7 dal.
- DINCSÉR OSZKÁR, Adatok a középkori dallamtípus elterjedéséhez. Ethn. 1941, 143.
- DINCSÉR OSZKÁR, A régi stílusú magyar népdal szövegsorainak szótagszámvizsgálata. Ethn. 1941, 280.
- DINCSÉR OSZKÁR, Jelentés Szokolyán végzett népzenei gyűjtésről. Népr. Ért. 1938, 305. 3 dal.
- DINCSÉR OSZKÁR, Népdalgyűjtés Erdélyben. Népr. Ért. 1940, 126. 11 dal.
- DINCSÉR OSZKÁR, Két csiki hangszer. Mósika és gardon. Bp., 1943. A Néprajzi Múzeum Füzetei. 7. sz. Dallampéldákkal.
- DOMOKOS PÉTER PÁL, Betlehemes játék. Cluj-Kolozsvár, 1929. 9 dal.
- DOMOKOS PÉTER PÁL, A moldvai magyarság. 3. kiad. Kolozsvár, 1941. 123 dal. (1—2. kiad. csak 65 dal, lejegyezte BARTÓK BÉLA. Csiksomlyó, 1931 és Kolozsvár, 1934. A 3. kiad. új gyűjtéséből, saját lejegyzésű dalokkal bővült: ritmus és díszítések szempontjából gyenge feljegyzés, de hiteles dalok.) Sok ballada és régi dalok, zeneileg rendezve.

- DOMOKOS PÉTER PÁL, Mert akkor az idő napkeletre fordul. Ötven csángómagyar népdal. Cluj-Kolozsvár, 1940. (Az előző kiadvány 3. kiad. új anyaga külön.)
- DOMOKOS PÉTER PÁL, Egy csángómagyar népballada. Ethn. 1933, 161. 1 dal.
- DOMOKOS PÉTER PÁL, A «tekenyőgordon». Ethn. 1934, 184.
- ÉBNER SÁNDOR (GÖNYEY), A mezőkövesdi matyók betlehemájrása. Ethn. 1929, 48. 6 dal.
- ECSEDI ISTVÁN, Sirató ének Hajdúszoboszlóról. Ethn. 1929, 204. 1 jó dallam aránylag használható feljegyzésben.
- ECSEDI ISTVÁN, Hortobágyi pásztornóták. Ethn. 1927, 119. 2 jó dal hibás, kezdetleges lejegyzésben.
- ECSEDI ISTVÁN—BODNÁR LAJOS, Hortobágyi betyárnóták. Debrecen, 1927. 52 dal. Kezdetleges, hibás lejegyzés, kevert anyag.
- Egy ómagyar ballada beregvármegyei változata. Ethn. 1907, 127.
- ELEKES ISTVÁN, Székely népdalok. Ethn. 1900, 276. 2 dal, aránylag használható feljegyzésben.
- Emlékkönyv Kodály Zoltán hatvanadik születésnapjára. — Mélanges offerts à Zoltán Kodály à l'occasion de son soixantième anniversaire. Szerk. GUNDA BÉLA. 1943.
- ETÉDI BEKEŐ BALÁZS, Székely katonadalok. Ethn. 1919, 73. 2 új dal.
- FRÁNKEL BERTALAN (FABÓ), Magyar dalsírák. Ethn. 1903. 21 dal. Kevert anyag, rossz lejegyzés, elavult történeti közlés.
- FABÓ BERTALAN, A magyar népdal zenei fejlődése. Bp., 1908. 1000 dal, kevert, nem népi anyag, történeti anyaggal együtt. Elavult.
- FRÁNKEL BERTALAN (FABÓ), A magyar népdalok kormeghatározása és kutatási módszere. Ethn. 1905, 239. Elavult.
- FRÁNKEL BERTALAN (FABÓ), Hajdútánc és régi magyar tánc. Ethn. 1905, 365. Elavult.
- FARKAS LAJOS, A «kállai kettős». Ethn. 1895, 208. 4 (3) táncdal régi lejegyz.
- GÁRDONYI JÓZSEF, Egri népballadák. Ethn. 1908, 166. 3 dal rossz lejegyzésben.
- GÖNCZI FERENC, Somogyi gyermek. Kaposvár, 1937. A szokások dallamaival.
- GÖNYEY SÁNDOR, Kun táncok. Ethn. 1936. Hangszeres táncdallamokkal.
- GÖNYEY SÁNDOR, Váraljai táncok. Ethn. 1941, 69. 1 dal.
- GÖNYEY (ÉBNER) SÁNDOR, Az erdőbényei bodnártánc. Ethn. 1934, 74. 3 dal, 1 népi; lásd még ÉBNER SÁNDORNÁL.
- GÖNYEY SÁNDOR, III táncdal. Lajtha László és mások gyűjtéséből összeállította — Bp., 1949.
- GÖNYEY SÁNDOR—LAJTHA LÁSZLÓ, A magyar néptánc. A magyarság néprajza. IV. köt. 17. dallam.
- HARSÁNYI ISTVÁN, Két XVIII. századi dalgyűjtemény sárospataki kézírata. Ethn. 1913, 295, 361. 1914, 38, 101. (Elavult. Anyaga közölve és tárgyalva BARTHA DÉNES és SZABOLCSI BENCE XVIII. századról szóló művében.)
- HARSÁNYI ISTVÁN—HODOSSY BÉLA, lásd a fenti közlést Ethn. 1914-ben.
- HATHALMY GABNAY FERENC, A «Haza jöttem a vásárból» című ballada egyik változata. Ethn. 1907, 163. (Megcsalt férj rossz lejegyzésben.)
- HÓDOSSY BÉLA, Dunántúli kanászkiáltás. Ethn. 1912, 114. 1 jó dal.
- ISTVÁNFY GYULA—ISTVÁNFY GYULÁNÉ, Palóc nóták. Ethn. 1915, 110. 10 új és műdal rossz lejegyzésben.
- JÁRDÁNYI PÁL, A kidei magyarság világi zenéje. Borsavölgyi kutatások. Néprajz. Kolozsvár, 1943. Dallampéldákkal.
- KÁDÁR GÉZA—NAGY JÁNOS, «Fejér lilomszab». Ethn. 1904, 15, 314. 1 gyermekdal.
- KÁLDY GYULA, Kuruc dalok Thököly és Rákóczi korából. Bp., 1892. Vegyes, későbbi műdalanyag. Egyes darabok hitelesnek bizonyultak későbbi hagyományból és történeti kutatásból.)
- KERÉNYI GYÖRGY, Zenei műveltség Kemsén. Elsüllyedt falu a Dunántúlon. Kemse község élete. 104—116. 1. Bp., 1926. 7 dallam.
- KERÉNYI GYÖRGY, Száz népi játékdal. Bp., 1938. Részben új, részben közölt anyag.
- KERÉNYI GYÖRGY, Madárka. 102 magyar népdal. Bp., 1934.
- KERTÉSZ JÓZSEF, Megy a kosár. Ethn. 12, 80, 1901. 4 gyanús játékdal.

- KEVICZKY FERENC, Egy Rákóczi-kori dal. Ethn. 1900, 418. Használható.
- KISS ÁRON, Magyar gyermekjáték-gyűjtemény. Bp., 1891. 242 dal.
- KISS GÉZA, Ormányság. Budapest, 1937. 23 szokás, játék- és táncdallam, 63 egyéb dal. Lejegyezte VERESS SÁNDOR és FARKAS FERENC. Hiteles népi anyag jó (nem fonográf) lejegyzésben.
- KISS LAJOS (I.), Régi dalok Hódmezővásárhelyről. Debrecen, 1927. 86 dal, gyenge lejegyz., túlnyomórészt népi anyag.
- KISS LAJOS (I.), Hódmezővásárhelyi temetkezési szokások. Ethn. 1920. 1 sirató, jó.
- KISS LAJOS (II.), Délvidéki daloskönyv. 108 magyar népdal. Gyűjtötte és közreadja —. Bp., 1943.
- KIS-VÁRDAY GYULA, A bukovinai székely falvak. Ethn. 1933, 131. 1 jó dallam, rossz lejegyzésben.
- KODÁLY ZOLTÁN, Mátyusföldi gyűjtés. Ethn. 1905, 300. 11 dal.
- KODÁLY ZOLTÁN, A magyar népdal strófaszervezete. Nyelvtud. Közl. XXXVI, 95—136. Bp., 1906. 2 dal. Kny. javítva.
- KODÁLY ZOLTÁN, Balladák. Ethn. 1907, 38, 108, 153, 230. 21 dallam.
- KODÁLY ZOLTÁN, Zoborvidéki népszokások. Ethn. 1909, 29, 116, 245. 10 dal.
- KODÁLY ZOLTÁN, Szép Ilona. Ethn. 1909, 305. 1 dal.
- KODÁLY ZOLTÁN, Az új egyetemes népdalgyűjtemény tervezete. Lásd BARTÓK BÉLA—KODÁLY ZOLTÁN. 1913.
- KODÁLY ZOLTÁN, Pótlék a zoborvidéki népszokásokhoz. Ethn. 1913, 114, 167, 235, 292. 20 dal.
- KODÁLY ZOLTÁN, A hitetlen férj. Ethn. 1915, 304. 5 dal.
- KODÁLY ZOLTÁN, Három koldusének forrása. Ethn. 1915, 307. 3 dal.
- KODÁLY ZOLTÁN, Régi karácsonyi énekek. Ethn. 1916, 221. 3 dal.
- KODÁLY ZOLTÁN, Ötfokú hangsor a magyar népzeneben. Zenei Szemle I. 15, 117, 152, 249, 1917. 15 dal. Bővítve: Emlékkönyv a Székely Nemzeti Múzeum ötvenéves jubileumára. Sepsiszentgyörgy, 1929. 208—218.
- KODÁLY ZOLTÁN, Árgirus nótája. Ethn. 1920, 25. 2 dal. Kny. javítva. Bp., 1921.
- KODÁLY ZOLTÁN, Erdélyi Magyarság. Népdalok, 1923. Lásd BARTÓK BÉLA—KODÁLY ZOLTÁN.
- KODÁLY ZOLTÁN, Nagyszalonta népdalkincse. Napkelet. I, 84, 1923.
- KODÁLY ZOLTÁN, Nagyszalontai gyűjtés. K. Z. közreműködésével szerk.: SZENDREY ZSIGMOND, Bp., 1924. MNGY. XIV. 42 dal.
- KODÁLY ZOLTÁN, Kelemen Kőmies balladája. Egy dallam 38 változatban. Zenei Szemle II, 37. 1927. (Rövidítve: Nemzeti Ujság 1927 dec. 25.)
- KODÁLY ZOLTÁN, Magyar Népzene. Zenei Lexikon II, 63—68. Bp., 1931. 22 dal.
- KODÁLY ZOLTÁN, Néprajz és zenetörténet. Ethn. 1933, 4. Kny. Magyar Zenei Dolgozatok 10. 1 dal.
- KODÁLY ZOLTÁN, A magyar népzene. Bp. 1937. — A magyarság néprajza. IV. k. Zene. Dallampéldákkal A Magyars. Népr.-ban, előszó nélkül. 2. bőv. kiad. 1943.
- KODÁLY ZOLTÁN, La chanson paysanne. Visages de Hongrie. 435—443. Paris, 1938.
- KODÁLY ZOLTÁN, Die Volksmusik Ungarns. Das Antlitz einer Nation. 332—349. Bp., 1940.
- KODÁLY ZOLTÁN, Magyarság a zenében. Kny. «Mi a magyar?» Bp., 1940.
- KODÁLY ZOLTÁN, Népzene és műzene. Úr és paraszt a magyar élet egységében. 212—222. Bp., 1941. Kny. is.
- KODÁLY ZOLTÁN, Magyar zenei folklore 110 év előtt. Magyarságtudomány. 1943. 374. Kny. is.
- KODÁLY ZOLTÁN, emlékkönyv. Lásd: Emlékkönyv KODÁLY ZOLTÁN.
- KOLUMBÁN SÁNDOR, A dévai csángók népdalaiból. Ethn. 1904, 462. 1906, 162. 32 vegyes új és műdal.
- KRÜGER ALADÁR, Nagyvárad katonadalok. Ethn. 1901, 36. 7 jelentéktelen új dal, használható lejegyzés.
- KUHAČ XAVÉR FERENC, A regös énekek dallamairól. Ethn. 1901, 145. 201. Téves, elavult, használhatatlan.

- LAJOS ÁRPÁD, Nótás gyermekjátékdal Domházán. Ethn. 1937, 266. 16 dal, kezdetleges lejegyzésben.
- LAJOS ÁRPÁD, A magyar nép játéka. Bp., 1941. Magyarságismeret. Dallampéldákkal. Kezdetleges lejegyzés.
- LAJOS ÁRPÁD, Fonóélet Domházán. 13 jó dal, kétes lejegyzésben.
- LAJTHA LÁSZLÓ, Kormeghatározási problémák a magyar népzeneben. Debrecen, Szemle. 1927.
- LAJTHA LÁSZLÓ, Népzenei formaproblémák. Muzsika, 1929. 3 dal.
- LAJTHA LÁSZLÓ, Magyar hangszerábrázolásokról. Muzsika, 1929.
- LAJTHA LÁSZLÓ, Az 1930. évi népzenei gyűjtések. Ethn. 1931. 42, 62. 28 dal.
- LAJTHA LÁSZLÓ, Kuruc eredetű dallam a magyar népdalgyűjteményben. Ethn. 1936, 111.
- LAJTHA LÁSZLÓ, A kisjezáras a hontmegyei Ipolybalogon. Ethn. 1933, 161. 1 dal.
- LAJTHA LÁSZLÓ, A gramofonlemezre való népdalgyűjtés műzeológiai jelentősége. Népr. Ért. 1938, 318.
- LAJTHA LÁSZLÓ—VERES SÁNDOR, Népdal, népzene gyűjtés. Magyar muzsika könyve. 1936.
- LAJTHA LÁSZLÓ, Egy magyar ráolvasó énekelt töredéke. Ethn. 1947, 98.
- LAJTHA LÁSZLÓ, A magyar néptánc. 1937. Lásd: GÖNYEY SÁNDOR—LAJTHA LÁSZLÓ.
- LORSCHDORFER ANNA, Szép Erzs balladája. Ethn. 1936, 159. 1 idegen dal.
- LÜKŐ GÁBOR, A magyar parasztzene történetéhez. Debrecen, 1936. 2 dal.
- LÜKŐ GÁBOR, A moldvai csángók. Bp., 1936. Dallampéldákkal.
- LÜKŐ GÁBOR, A magyar lélek formái. Bp., 1942. Dallampéldákkal. Nem megbízható megállapítások.
- LÜKŐ GÁBOR, Fekete billentyűk. Bp., 1947.
- MADARASSY LÁSZLÓ, A palóc duda. Npr. Ért. 1934, 81.
- Magyar népzenei gramofonfelvételek. Az Orsz. M. Tört. Múz. Néprajzi Osztályának felvételei. Bp., 1937. 27 dallam.
- MAJOR ERVIN, A népies magyar műzene és a népzene kapcsolatai. Bp., 1930. Muzsika. 17 dal.
- MAKKAI ENDRE—NAGY ÖDÖN, Adatok téli néphagyományaink ismeretéhez. Hetven néprajzi gyűjtő munkája alapján összeállította —. Kolozsvár, 1939. Erdélyi Tudományos Füzetek. 103. Kétes dallampéldákkal.
- MANGA JÁNOS, Népi hangszerek a Felföldön. Ethn. 1939, 135.
- MANGA JÁNOS, Tardoskeddi és felsőszemerédi fonójátékok. Ethn. 1939, 169. 3 dal.
- MANGA JÁNOS, Zoborvidéki lakodalom. Népr. Ért. 1940, 250. 20 dal.
- MANGA JÁNOS, Felvidéki betlehemes játékok. Ethn. 1940, 402. Dallampéldákkal.
- MANGA JÁNOS, A téli ünnepkör hagyományai a nyitrai megyei Menyhén. Ethn. 1941, 189. 16 dal.
- MANGA JÁNOS, A tavaszi ünnepkör hagyományai a nyitrai megyei Menyhén. Népr. Ért. 1941, 281. 16 dal.
- MANGA JÁNOS, A nyári ünnepkör hagyományai a nyitrai megyei Menyhén. Népr. Ért. 1942, 63. 15 dal.
- MANGA JÁNOS, Ünnepi szokások a nyitrai megyei Menyhén. Bp., 1942. Néprajzi Füzetek. 9. (Az előző három tanulmány együttes kiadása.)
- MANGA JÁNOS, A kánai menyegző Nagycétényben. Ethn. 1942, 139. Dallampéldákkal.
- MANGA JÁNOS, Adatok a nyugati palóc házassági szokásokhoz. Népr. Ért. 1942, 173. 10 dal.
- MANGA JÁNOS, A kánai menyegző változatai. Ethn. 1946, 49.
- MATHIA KÁROLY, 104 magyar katonadal. Szerk. —. Bp., 1942.
- MÁTRAY GÁBOR, Magyar népdalok egyetemes gyűjteménye. 1—3. Pest, 1852—54—55. 94 dal, műdalok, egyesek közülük a nép közt is elterjedtek. Gyenge lejegyzés. Mi dalaink. A—. Lásd: BEREČZKY SÁNDOR.
- Népdalsorozat. Magyar Kórus 3001—3042. sz. kótdakiadványai. 1941-től. Folytatása: Daloljunk együtt. 3051—3061.

ÖKRÖS LÁSZLÓ, Az alföldi népzene kutatás feladatai. Szeged, 1947. A Tiszatáj füzetei, 15. Kny.: Tiszatáj, 1947. 10. füz.

ÖKRÖS LÁSZLÓ, Az alföldi népzene kutatás története. Tiszatáj, 1947, 6—7. sz. 27—33. l.

PÉTERDI LÁSZLÓ, Pünkösdjárás. Ethn. 1901, 416. 1 hibás dallam.

PETNEKI JENŐ, Das ungarische Volkslied. Bp.—Leipzig—Milano. 1943. 15 dal. Bartók könyvének rövid kivonata, közölt dallamokkal.

PÉCZELY ATTILA, Dunántúli daloskönyv. 107 magyar népdal. Bp., 1947.

PÉCZELY ATTILA, Beszélgetések a népzeneről. Bp., 1944.

PINTÉR SÁNDOR, Régi palóc táncnóták. Ethn. 1891, 221. 2 táncdal hangszeres formában, felismerhető feljegyzésben.

RELKOVIČ DAVORKA, Adalékok a Somlóvidék folklorejához. Ethn. 1928, 94, 169. 13 dal gyenge lejegyzésben.

RÉTHEI PRIKKEL MARIÁN, A hajdútánc. Ethn. 1905, 225. 4 használható dal, zene-történetileg elavult.

SEBESTYÉN GYULA, Regös énekek. Bp., 1904. MNGy. IV. 32 dal. Legelső fonográf-ról lejegyzett dallamok.

SEBESTYÉN GYULA, Három regös ének. Ethn. 1914, 32. 1 dal.

SEEMAYER VILMOS, Népzenei gyűjtés Borsod vármegyében. Ethn. 1933, 44. 24 dal.

SEEMAYER VILMOS, Adatok népi táncaink ismeretéhez. Ethn. 1935, 105. 13 dal.

SEEMAYER VILMOS, A régi lakodalom Nemespátrón. Ethn. 1936, 72. 14 dal.

SEEMAYER VILMOS, Énekes népszokások Somogy és Zala vármegyéből. Ethn. 1937, 40. 13 dal.

SEPRÓDI JÁNOS, Marosszéki dalgyűjtemény. Ethn. 1901, 359; 1902, 416; 1906, 243., 298; 1912, 225, 294, 352. 61 dal. Műdalok is, lejegyzés nem teljes értékű.

SEPRÓDI JÁNOS, A magyar népzene fajtái. Ethn. 1902, 194. Elavult, cigány műdal alapján.

SEPRÓDI JÁNOS, Házassító dalok. Ethn. 1916, 90. 14 dal.

SZABÓ SÁNDOR, Népdalok. Ethn. 1904, 278. 4 új és műdal.

SZABÓ SÁNDOR, Gyermejátékok. Ethn. 1909, 305. 4 jó dal.

SZABOLCSI BENEC, Probleme der alten ungarischen Musikgeschichte. 1926. Dallampéldákkal.

SZABOLCSI BENEC, A XVI. század magyar históriás zenéje. Bp., 1931. Zenetörténeti kiadvány, példái közt közlések az élő hagyományból is.

SZABOLCSI BENEC, Oszttyák hősdalok — magyar siratók melódiái. Ethn. 1933, 71. Dallampéldákkal.

SZABOLCSI BENEC, Népvándorláskori elemek a magyar népzeneben. Ethn. 1934. 138. Dallampéldákkal. Angolul: Journal of the Royal Asiatic Society. 1934.

SZABOLCSI BENEC, Egyetemes művelődéstörténet és ötfokú hangsorok. Ethn. 1936. 233. Dallampéldákkal.

SZABOLCSI BENEC, Oszttyák és vogul dallamok. (Újabb adatok a magyar népi siratódallam problémájához.) Ethn. 1937, 340. Dallampéldákkal.

SZABOLCSI BENEC, Morgenland und Abendland in der ungarischen Volksmusik. Ung. Jb. 1938.

SZABOLCSI BENEC, Adatok a középkori dallamtípus elterjedéséhez. Ethn. 1940. 242. Dallampéldákkal.

SZABOLCSI BENEC, A magyar zenetörténet kézikönyve. Bp., 1947. Sok népdal-példával és népzenei vonatkozó megállapítással.

SZABOLCSI BENEC, A régi nagy kultúrák dallamossága: az ötfokúságtól a diatoniaiáig. Ethn. 1946, 1.

101—108 magyar népdal. Lásd: BÁRDOS LAJOS, KERÉNYI GYÖRGY, KISS LAJOS, MATHIA KÁROLY, PÉCZELY ATTILA.

SZINT KÁROLY, A magyar nép dalai és dallamai. Pest, 1865. (2. kiad. 1872.) 200 dal, kb. 136 nép közt is ismert. Régi, kevert gyűjtemény, gyenge lejegyzés.

SZÖHNER SÁNDOR, A mohácsi vésznapról szóló népies ének. Ethn. 1926, 92, 1 orosz dal, nem népdal.

SZÖLLŐSY ANDRÁS, A mi dalaink. 7. kiad. Lásd: BEREZKY SÁNDOR.

SZTANKÓ BÉLA, A lőcsei tabulaturás könyv choreái. Zenei Szemle. XI. 1926—27. Kny. Magyar Zenei Dolgozatok, 1. Történeti anyag, a Kájoni-kódex néhány táncdallamával kiegészítve, melyek közt néphagyományban élő dalok változatai is vannak.

TOLNAI VILMOS, A faragószék nótája. Ethn. 1930, 204. 1 dal, nem népi.

TÓTH VILMOS, Székely házassító dalok. Ethn. 1915, 139. 4 régi, de használható feljegyzés.

TÓTH VILMOS, Régi székely énekek. Ethn. 1915, 309. 7 dal, jó.

VARGYAS LAJOS, Áj falu zenei élete. Bp., 1941. Tanya, falu, mezőváros. 2. Dallampéldákkal.

VARGYAS LAJOS, Román-magyar kapcsolatok a népzeneben. Bp., 1944. (Románok és magyarok. II. k.) Dallampéldákkal.

VARGYAS LAJOS, A magyarság néprajzi kapcsolatai a Szovjetunióban élő népekkel. Kny. A Szovjetunió. Szerk. BOLGÁR ELEK. Bp., 1946. Dallampéldák.

VARGYAS LAJOS, Szabolcsi Bence, A magyar zenetörténet kézikönyve. Ethn. 1947, 293. Ismertetés, önálló dallamösszevetésekkel.

VARGYAS LAJOS, Les recherches récentes du folklore hongrois. Miroir, 1949. 6. sz. BENEDEK ANDRÁS—VARGYAS LAJOS, Az istenesi székelyek betlehemes játéka. Ethn. 1943, 155. Kny. Erdélyi néprajzi tanulmányok. 1. Kolozsvár, 1943. Dallampéldákkal.

Vándor mesterlegények éneke. Ethn. 1922, 72. Nem népdal.

VERESS GÁBOR, A «Molnár Anna» című székely népballada újabb változata. Ethn. 1905, 222. 1 jó dal, használható, régi lejegyzésben.

VERESS GÁBOR, Székely balladák. Ethn. 1911, 50, 106. 10 jó dal, megbízható, nem fonográfyszerű lejegyzésben.

VERESS SÁNDOR, Népzenei gyűjtés a moldvai csángók közt. Ethn. 1931, 132. 12 dal.

VERESS SÁNDOR, Népdal, népzene gyűjtés. 1936. L. LAJTHA LÁSZLÓ—VERESS SÁNDOR.

VERESS SÁNDOR, Székely népballadák változatai Moldvában. Ért. 1941, 159. 6 dal.

VIKÁR BÉLA, Fonográfál gyűjtött népköltési adalékok. Ethn. 1900, 121. Műdalok is rossz lejegyzésben.

VIKÁR BÉLA, Somogy megye népköltése. Bp., 1905. MNGy. VI. 35 dal. Fonográfál dallamok régies lejegyzésben. Használható.

VINCZE LAJOS, A kender termelése és feldolgozása Bálványosváralján. Ért. 1943, 158. 3 dallam.

VISKI KÁROLY, Hungarian dances. Bp., 1938. 26 táncdallam.

VOLLY ISTVÁN, Peregi karácsonyi népelemek. Ethn. 1931, 174. 8 dal.

VOLLY ISTVÁN, Népi játékok. 1—3. Bp., 1938. Dallampéldákkal.

VOLLY ISTVÁN, Különös gyermekjáték Turán. Ethn. 1937, 288. 1 dal.

VOLLY ISTVÁN, Tonalitáscsere a népi dalegyvelegben. Ethn. 1937, 261. Dallampéldákkal.

VOLLY ISTVÁN, Katekizmusi ének. Ethn. 1937, 465. 3 dal.

VOLLY ISTVÁN, Népi leányjátékok. Bp., é. n. 65 dal. Megbízhatatlan, műdallal kevert közlés.

FONTOSABB KÉZIRATOS GYŰJTEMÉNYEK.

Magyar Tudományos Akadémia. BARTÓK, KODÁLY, a Néprajzi Múzeum és más gyűjtők egyesített, teljes anyaga. A nagy népdalkiadvány előkészítésére, zeneileg rendezve.

Néprajzi Múzeum. BARTÓK anyagának egy része, a teljes VIKÁR-gyűjtemény és mindazok anyaga, akik a Múzeum megbízásából gyűjtöttek. (LAJTHA, SEEMAYER, BALLA, VERESS, DINCSEK stb.) Lelőhely szerint rendezve.

BALLA PÉTER, Gyűjteményének fonográfra vett része és egyes magántulajdonban levő hengerei. (Főképp moldvai és bukovinai csángó dallamai.)

VERESS SÁNDOR, Gyűjteményének fonográfra vett része. (Különösen moldvai és csángó dallamok.)

VARGYAS LAJOS, Áj (Abaúj megye) teljes zenei anyaga, dallamok a környező falvakból. Kb. 1300 dallam.

JÁRDÁNYI PÁL, Kide (Kolozs m.) teljes zenei anyaga. VARGYAS LAJOS.

A NÉPTUDOMÁNYI INTÉZET KIADVÁNYAI

A Magyar Táj- és Népismeret Könyvtára

1. *Györffy István*: A néphagyomány és a nemzeti művelődés.
2. *Papp László*: Kiskunhalas népi jogélete.
3. *Kádár László*: A magyar nép tájszemlélete és Magyarország tájnevei.
4. *Peja Győző*: A csermosnyavölgyi táj geomorfológiája.
5. *Mády Zoltán*: Tanulmányok egy sárközi falu társadalmáról.
6. *Végh József*: Táj- és népkutatás a középiskolában.
8. *Kardos László*: Az Őrség népi táplálkozása. Tanulmányok az Őrség monografiájához. I.
9. *Lőrincze Lajos*: Földrajzineveink élete.
10. *Belényesy Márta*: Adatok a tanyakialakulás kérdéséhez.
11. *Györffy György*: A kun és komán népnév eredetének kérdéséhez.

A Magyar Népkutatás Kézikönyve

- I, 2. *Méri István*: A magyar nép régészeti emlékeinek kutatása.
- I, 10. *Bárczi Géza*: Régi magyar nyelvjárások.
- II, 1. *Mendöl Tibor*: A magyar emberföldrajz.
- II, 2. *Malán Mihály*: Az élő magyarság embertani kutatása.
- II, 3. *Tálas István*: Néprajzi életünk kibontakozása.
- II, 4. *Vajkai Aurél*: A magyar népi táplálkozás kutatása.
- II, 5. *Vajkai Aurél*: A magyar népi építkezés és lakás kutatása.
- II, 6. *Palotay Gertrúd*: A magyar népviselet kutatása.
- II, 7. *Gunda Béla*: A magy. gyűjtőgető és zsákmányoló gazdálkodás kutatása.
- II, 8. *K. Kovács László*: A magyar állattartás kutatása.
- II, 9. *K. Kovács László*: A magyar földművelő gazdálkodás kutatása.
- II, 10. *K. Kovács László*: Közlekedés, teherhordás, hír- és jeladás.
- II, 12. *Palotay Gertrúd*: A magyar népművészet kutatása.
- II, 13. *Fél Edit*: A magyar népi társadalom életének kutatása.
- II, 14. *Papp László*: A magyar népi jogélet kutatása.
- II, 15. *Szendrey Ákos*: A magyar néphit kutatása.
- II, 17. *Vajkai Aurél*: Népünk természetismerete.
- II, 18. *Vajkai Aurél*: A magyar népi orvoslás kutatása.
- II, 19. *Marót Károly*: A népköltészet elmélete és magyar problémái.
- II, 22. *Dégh Linda*: A magyar népi színháték kutatása.
- II, 23. *Kresz Mária*: A magyar gyermekjátékkutatás.
- II, 25. *Vargyas Lajos*: A magyar népzene-kutatás.
- II, 26. *Kálmán Béla*: Nyelvjárási gyűjtésünk múltja, mai állapota és feladatai.
- II, 27. *Deme László*: A nyelvjárási anyag felhasználása és feldolgozása.
- II, 29. *Lőrincze Lajos*: Földrajzinév-gyűjtésünk.

Néprajzi Tanulmányok

1. *Vajkai Aurél*: Az ördögös molnárlegény.
2. *K. Kovács László*: A bálványosváraljai fejős juhászat.
3. *Lőrincze Lajos*: A tolna-baranyai (volt bukovinai) székelek névadási szokásaihoz.
4. *Vajkai Aurél*: Élet a cserszegtomaji házban.

Sorozaton kívül

Györffy György: Krónikáink és a magyar őstörténet.
Csernyecov: Adalékok az obi-ugorok nemzetségi szervezetének történetéhez.